

Д/р
15878

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Філологічний факультет

(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра теорії літератури та компаративістики

(повна назва кафедри)

Дипломна робота

бакалавра

на тему:

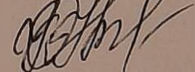
«Проблеми інтермедіальності у трактаті І.Франка «Із секретів поетичної творчості»

«The intermedium problems of I.Franko's treatise "From the secrets of poetry"»

Виконала: студентка заочної форми навчання
напряму підготовки 6.020303 Філологія

Грищенко Анжеліка Сергіївна

Керівник: к.філол.н., доц. Пащенко М.В. _____

Рецензент: к.філол.н., доц. Коробкова Н.К.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

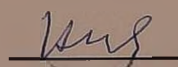
№ 7 від 25.04 2017 р.

Захищено на засіданні ЕК № 2

протокол № 41 від 15.06 2017 р.

Оцінка Відмінно / А / 90
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

 проф. Шляхова Н.М.
(підпис)

Голова ЕК

_____ доц. Шупта-В'язовська О.Г.
(підпис)

Одеса – 2017

432403

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ I	
Інтермедіальність - актуальна проблема компаративістики.....	7
Розділ II	
Міжмистецька взаємодія як теоретична і прикладна проблема у трактаті «Із секретів поетичної творчості» І.Франка	22
2.1. Особливості вивчення інтертекстуальності І. Франком.....	22
2.2. Трактат «Із секретів поетичної творчості» у дискурсі інтермедіальності.....	31
Висновки.....	39
Список використаної літератури.....	43

ВСТУП

«По-енциклопедичному універсальна творчість Івана Франка – це потужне й невичерпне джерело стимулювання наукової свідомості та поглиблення її основ»[10, 46], - зазначив М. Іванишин. І з цією тезою важко не погодитися. Як постать, так і невичерпна спадщина І. Франка залишаються у центрі уваги і дослідників, і, як виявилось, митців (маємо на увазі повість-есе про Івана Франка «Твого ім'я не вимовлю ніколи, написану Романом Гораком і видану у 2008 році видавництвом «Академія»).

На думку провідних українських літературознавців, праці І. Франка є такими, що містять елементи рецептивного підходу (Р. Гром'як, Н. Шляхова), психоаналітичної критики (Р. Гром'як, Н. Шляхова, А. Ткаченко), компаративістики (Г. Александрова, М. Гнатюк, Л. Грицик). Зазначені вище методології стали популярними у літературознавчій науці України набагато пізніше, ніж І. Франко окреслив їх основні засади.

Як відомо, І. Франко своєю творчістю, науковими працями, громадською діяльністю утверджував українську національну ідею, але водночас він був свідомий того, що національне увиразнюється на тлі світового контексту. Тому і не дивно, що порівняльно-історичні праці стали органічним складником літературно-критичної спадщини вченого-митця.

Напрацьовані українською наукою підходи до порівняльного вивчення словесної творчості й літератури були апробовані й поглиблені І. Франком. Услід за М. Драгомановим він продовжує лінію порівняльних студій останніх десятиліть ХІХ ст. Вона репрезентована вивченням генетико-контактних. Власне, це дає підстави дослідникам вважати М. Драгоманова та І. Франка «фундаторами» порівняльного

літературознавства в Україні як галузі науки про літературу. «...Щодо речі і щодо методу досліджу, - скаже І. Франко у праці «Відповідь критикові «Перебенді», - завдячую... Драгоманову, Дашкевичу і другим» .

Водночас у науковій спадщині І.Франка є ціла низка праць, які «дають підстави вести мову не тільки про наукове підґрунтя компаративних досліджень, але й їх векторність, матеріал, проблематику, чітку зорієнтованість на російські, польські, німецькі порівняльні студії, зміщення акцентів загалом»[5, 100] – зазначає Л. Грицик.

Значна частина опублікованих у п'ятдесятитомнику робіт І. Франка безпосередньо або опосередковано дотична до порівняльних розвідок.

Ясна річ, І. Франко не використовував терміни «інтертекстуальність» та «інтермедіальність», бо вони з'явилися у науковому обігу значно пізніше, але видатний український вчений зробив неоціненний внесок для вивчення цих ключових понять компаративістики.

Дипломне дослідження є **актуальним**, бо літературознавство досить активно звертається до вивчення «зародків» компаративістики в Україні. Назвемо у зв'язку з порушеною проблемою праці Галини Александрової, Михайла Гнатюка, Людмили Грицик.

Новизною роботи є спроба конкретизувати коло проблем інтермедіальності, які були порушені І. Франком.

Предмет дослідження – осмислення І. Франком суті, завдань і проблем порівняльного літературознавства.

Простежити основні тенденції у порівняльних студіях, рух думок ученого, зміни, які відбуваються в них, спробуємо на кількох найвиразніших з погляду формування і розвитку компаративної думки в Україні досліджень.

Об'єкт дослідження: трактат «Із секретів поетичної творчості».

Цілком зрозуміло, що термін «компаративістика» входить у науковий обіг у середині ХХ століття, і Франко не міг ним оперувати, однак, порівняльно-історичне літературознавство (усталений термін, вжитий, наприклад у праці М. Наєнка) М. Драгоманова мало величезний вплив на формування поглядів І. Франка.

Теоретичні проблеми порівняльно-історичних студій у зв'язку з розвитком літературного процесу порушує І. Франко у статті «Теорія і розвій історії літератури». Тут учений вимагає від дослідника-компаративіста вивчення літературної моди, духовних шаблонів, формул: «стежити, як серед тих переможних шаблонів та пануючих формулок звільна, під впливом різних обставин накльовуються нові форми і відмінні погляди, виринають зразу у виді сумнівів, міцніють до ступеня протесту й негоції, поки, нарешті, не здобудуть собі переваги і своєю чергою не витворять нової моди, нової школи, нового шаблону, що жде знов панувати поза межі свого народження, поки й його не розвалить нове слово» [53, 11].

Метою дипломної роботи бакалавра є вивчення проблем взаємодії різнонаціональних літератур та взаємозв'язків різних видів мистецтв у літературно-критичній спадщини І. Франка.

Мета передбачає розв'язання таких завдань:

1. визначити суть явища інтермедіальності;
2. вивчити інтермедіальність як проблему компаративістики;
3. розглянути трактат «Із секретів поетичної творчості» як концептуально важливе дослідження з питань міжмистецької взаємодії.

Методологію роботи складають праці Василя Будного та Миколи Ільницького, Людмили Грицик, Михайла Гнатюка, Романа Гром'яка, Нонни Шляхової та ін.

Застосовано методи: описовий, порівняльно-історичний.

Структура роботи. Дипломне дослідження складається зі Вступу, двох розділів, Висновків і Списку використаних джерел (56 позицій).

Для того, щоб виявити основні проблеми компаративістики, слід спочатку зазначити, що компаративістика, на думку А. Ткаченка, Т. Денисової, Василя Будного є однією з основних дисциплін літературознавства поруч з історією літератури, теорією літератури та літературною критикою. Це «галузь науки про красне письменство, яка займається зіставленням еволюційних тенденцій національних літератур, вивченням безпосередніх та опосередкованих взаємин між ними, їхніх подібностей і відмінностей... це дослідження літератури, що виходить за межі окремої країни... як наукова галузь виникла з потреби досліджувати національне письменство в міжнаціональному просторі – спершу в культурних контекстах, близьких мовно або географічно, а відтак – у світовому масштабі»[3, 8 – 9].

Серед основних питань, які вивчає компаративістика, назвемо дослідження міжлітературних взаємодій (контактні, генетичні, типологічні зв'язки), проблем імагології (образів-іміджів народів в іншому національному середовищі), міжмистецької взаємодії, перекладу та ін. За Р. Гром'яком, основними концептами літературознавчої компаративістики є рецепція та трансформація літературно-мистецьких феноменів [21, 5].

ВИСНОВКИ

Розглядаючи національну літературу в контексті міжлітературної комунікації, І. Франко визначив національну літературу як органічний синтез «свого, місцевого, оригінального і своєрідного з привозним, чужим, перейнятим із довго вікових міжнародних відносин». Відповідно І. Франко визначив і завдання для історика літератури, яке полягає в тому, щоб розрізнити «своєрідно національне» й «загально міжнародне».

Процес інтернаціоналізації літератур, на думку І. Франка, відкриває можливість увиразнення їхніх національних особливостей, поглиблюючи вже саме поняття «світова література». Усвідомлення національної самобутності української літератури має першочергове значення для процесу її входження у світовий міжлітературний простір. Не випадково значну увагу вчений приділяв вивченню зв'язків питома національної літератури із зарубіжними і в цьому контексті стверджував винятково важливу роль перекладу. Це виявилось, зокрема, в аналізованих нами статтях «Інтернаціоналізм і націоналізм у сучасних літературах», «З останніх десятиліть ХІХ віку».

Слід зазначити, що І. Франка у історико-порівняльних студіях перш за все цікавила самобутня неповторність мистецького явища, співвіднесення в ньому національного і загальнолюдського. Розрізняючи національне й інтернаціональне, на думку І. Франка, можна вдаватися до зіставлення загального плану (за аналогією і за контрастом) з метою створити національне і світове тло окремого твору, письменника, національної літератури в цілому; до конкретного з'ясування контактів однієї літератури з іншою (тут можуть бути і особисті зв'язки письменників, і сприйняття твору за межами національної літератури, і різні форми впливів і взаємодій, перекладацьке мистецтво).

Переклади І. Франка створили б цілу антологію всесвітньої літератури. Для Франка-історика і теоретика літератури переклад – вагоме явище

національного літературного розвитку, а також об'єкт компаративістичних студій (наприклад, аналіз «Іліади», перекладеної українською мовою С. Руданським). Переклад для Франка є і стимулом власної творчості. Так, переклад поеми Байрона «Каїн» спонукав Франка до написання поеми «Смерть Каїна».

Вивчаючи буддизм, І. Франко виявив себе, по-перше, як учений (доводячи, що мандрівні, казкові сюжети переміщувалися зі сходу на захід; наприклад, стаття «Хто такий «Лис Микита» і звідки він родом?», а також праця «Варлаам і Йосааф. Старохристиянський духовний роман і його літературна історія», за яку Франкові присуджено докторський ступінь (Франко довів, що грецький варіант «Повісті про Варлаама і Йосаафа» є переробленою версією індійської (буддійської) легенди про Будду). По-друге, перекладач (переклади-адаптації французького буддолога Леона Фера) і, по-третє, як поет (лірична драма «Зів'яле листя»).

Окремо слід сказати про Біблію як джерело, що було об'єктом постійного зацікавлення І. Франка. Христос, Богоматір, Мойсей – це постаті, які найчастіше постають у творчості митця. Як літературознавець, Франко вважав Біблію невичерпним джерелом символічних образів і мотивів, до яких звертатимуться митці рвзних часів і народів.

Проблема взаємодії різних видів мистецтв є однією із центральних у трактаті «Із секретів поетичної творчості».

Отже, за І. Франком, кожен із вищих органів чуття пов'язаний з конкретними видами мистецтва: орган слуху - з музикою, орган зору - з образотворчим мистецтвом. Художня література за допомогою слова може поєднувати слухові, зорові та інші відчуття і відповідно є мистецтвом синтетичним.

Якщо орган слуху надзвичайно важливий у психічному житті, бо на основі тонів, шелестів, тиші, звуків виробилася мова, то відчуття слуху, контрастне до відчуття дотику, дає змогу пізнати явища моментальні, невловимі, які швидко змінюються. Тому і в художній літературі відчуття слуху відіграє

важливу роль, коли поет часто апелює до нього. Тут І. Франко звернувся до синкретизму раннього мистецтва, яке поєднувало спів, речитатив, оповідання та гру. Тому художня література і музика мають спільне джерело, а в давніх народів поезія і музика надзвичайно тісно взаємодіяли.

Поезія, на відміну від музики, може репродукувати образи, недоступні для музичного представлення. Наприклад, у першій і останній парі рядків початкової строфи Шевченкової балади «Причинна» зібрано кілька слухових образів, які за допомогою слова передають рев ріки, свист і виття вітру, крик сичів, скрип дерева отже, чисто музичні ефекти доступні для музичного трактування. Тут І. Франко порушив дуже важливу проблему, яку розробляла теорія синтезу мистецтв - перекодування одного мистецького образу на інший. Свою позицію І. Франко розвиває аналізом балади «Причинна». Перекодування музичних образів на поетичні І. Франко побачив і в поемі «Гамалія». На основі аналізу взаємодії різних видів образів І. Франко показав геніальність поезії Т. Шевченка.

І. Франко вважав, що Лессінгова антитеза поезії і малярства не може бути правильною, бо обидві галузі мистецтва простягаються в категоріях простору і часу.

Висновки І. Франка щодо взаємин між поезією і музикою, між поезією і малярством визрівали в контексті тогочасної теоретико-естетичної думки. Як слушно зауважив Д. Наливайко, Франкові інтерпретації специфіки мистецтв були реалізацією його тези про вивчення літератури в системі мистецтв як галузі компаративістики. Однак «починання І. Франка не отримало у нас належного продовження, відтак студії зв'язків літератури з іншими мистецтвами мали переважно фактографічний характер» [27, 11]. На теоретичному рівні ці проблеми розглянуто значно пізніше, передусім у працях Р. Гром'яка, Д. Наливайка.

СПИСОК

ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Александрова Г. Помежів'я (українське порівняльне літературознавство кінця ХІХ – першої третини ХХ століття) : монографія / Г. Александрова. – К. : Київський університет, 2009. – 415 с.
2. Барт Р. Избранные работы. Семиотика. Поэтика / Р. Барт. – М. : Прогресс, 1989. – 616 с.
3. Будний В. Порівняльне літературознавство / Будний В., Ільницький М. – К. : Вид. дім «Києво-могилянська академія», 2008. – 430 с.
4. Гнатюк М. Іван Франко і проблеми теорії літератури / М. Гнатюк. – К. : Вид. центр «Академія», 2011. – 240 с.
5. Грицик Л. Українська компаративістика: концептуальні проєкції / Л. Грицик. – Донецьк : Юго-Восток, 2010. – 298 с.
6. Гром'як Р. Грані й глибини Франкового трактату / Р. Гром'як // Гром'як Р. Давнє і сучасне. Вибрані статті з літературознавства. – Тернопіль: Лілея, 1997. – С. 86 – 91.
7. Гром'як Р. Проблеми естетичного сприймання в літературній критиці І. Я. Франка / Р. Гром'як // Гром'як Р. Давнє і сучасне. Вибрані статті з літературознавства. – Тернопіль : Лілея, 1997. – С. 9 – 17.
8. Гром'як Р. Роль І. Франка у зміцненні українсько-чесько-словацьких культурних взаємин / Р. Гром'як // Гром'як Р. Давнє і сучасне. Вибрані статті з літературознавства. – Тернопіль: Лілея, 1997. – С. 183 – 190.
9. Енциклопедія постмодернізму / За ред. Ч. Е. Вінквіста та В. Е. Тейлора. – К.: Основи, 2003.
10. Ильин, И. П. Интертекстуальность // Западное литературоведение ХХ века: Энциклопедия. – М.: Интрада, 2004. – С. 164-165.

11. Ильин И. П. Постмодернизм. Словарь терминов / И. П. Ильин. – Москва: Intrada, 2001. – 300 с.
12. Іванишин М. Українська ідентичність у тлумаченні Івана Франка / М. Іванишин // Слово і час. – 2009. - № 2. – С. 46 – 52.
13. Ільницький О. Візуальні експерименти в поезії та прозі // Ільницький О. Український футуризм: 1914-1930 / Пер. з англ. Рая Тхорук. - Львів: Літопис, 2003. - С. 353-364.
14. Жулинський М. Іван Франко: душа, дух, духовність, або Що визначає суспільний поступ / М. Жулинський // Слово і час. – 2007. - № 1. – С. 37 – 50.
15. Касперський Е. Про теорію компаративістики / Е. Касперський // Література. Теорія. Методологія. – К. : Вид. дім. «Києво-могилянська академія», 2006. - С. 518 - 537.
16. Кодак М. Іван Франко versus Вільям Шекспір, або «і зоря до зорі промовля» / М. Кодак // Слово і час. – 2009. - № 8. – С. 73 – 83.
17. Корабльова Н. В. Інтертекстуальність літературного твору (на матеріалі роману А. Бітова "Пушкінський дім"): Автореф. дис. канд. філол. наук / Наталя Вікторівна Корабльова.– Донецьк, 1999. – 18 с.
18. Кристева Ю. Бахтин, слово, діалог и роман / Кристева Ю. // Французская семиотика: От структурализма к постструктурализму / Пер. и вступ. ст. Г. К. Косикова. - М.: Изд. группа «Прогресс», 2000. - С. 429 - 436.
19. Кузьмина Н. А. Интертекст и его роль в процессах эволюции поэтического языка / Н. А. Кузьмина. – М. : КомКнига, 2007. – 272 с.
20. Лессинг Г.Э. Лаокоон, или О границах живописи и поэзии / Г. Лессинг. – М. : “Гослитиздат” ,1957. – 519 С.
21. Літературознавча компаративістика : навчальний посібник / За ред. Гром'яка Р. – Тернопіль : РВД ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2002. – 334 с.
22. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Гром'яка Р. та Коваліва Ю. – К. : «Академія», 1997. – 752 С.

23. Лосев А. История античной эстетики (ранняя классика) / А. Лосев. - М., 1963. - С. 209.
24. Луцишин О. Літературознавча спадщина Івана Франка у ракурсі проблеми національної ідентичності української літератури / О. Луцишин // Матеріали V конгресу Міжнародної асоціації українців: Літературознавство : у 2 книгах. – Книга 2 / Упор. і відп. ред. В. Антофійчук. – Чернівці : Рута, 2003. – С. 158 – 161.
25. М. М. Бахтин: pro et contra. Творчество и наследие М. М. Бахтина в контексте мировой культуры. - Том II / Сост. и коммент. К. Г. Исупова. - СПб.: Русский христианский гуманитарный институт, 2002. - С. 202.
26. Наєнко М. Історія українського літературознавства / М. Наєнко. – К.: «Академія», 2001. – 360 С.
27. Наливайко Д. С. Література в системі мистецтв як галузь компаративістики / Д. С. Наливайко // Наливайко Д. С. Теорія літератури й компаративістика. – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – С. 9 – 38.
28. Науменко Н. Інтертекстуальність музичного символу в образній структурі тексту (в новелах І. Франка, О. Кобилянської, М. Яцкова) / Н. Науменко // Слово і час. – 2002. – № 11. – С. 20-25.
29. Неврлий М. Іван Франко і словаки / М. Неврлий // Слово і час. - 2010. - № 5. – С. 28 – 38.
30. Порівняльне літературознавство : підручник / Будний В., Ільницький М. – К. : Видавництво «Києво-Могилянська академія», 2008. – 432 с.
31. Смирнов И. П. Порождение интертекста / И. П. Смирнов. – СПб. : Искусство, 1995. – 212 с.
32. Современное зарубежное литературоведение: Энциклопедический справочник. (Страны Западной Европы и США. Концепции, школы, термины). – Москва: Intrada, 1999. – 290 с.
33. Сокол Л. Гіпертекст і постмодерністський роман / Л. Сокол // Слово і час. – 2002. – № 11. – С. 76-80.

34. Сорока М. Зорова поезія в сучасній українській літературі / М. Сорока // Слово і час. - 1994. - № 4-5.
35. Татаркевич В. Історія шести понять: Мистецтво. Прекрасне. Форма. Творчість. Відтворництво. Естетичне переживання / Пер. з польськ. В. Корнієнка. - К.: Юніверс, 2001. - 80 с.
36. Тишунина Н. В. Методологія інтермедіального аналізу в світлі междисциплінарних досліджень / Н. Тишунина // Методологія гуманітарного знання в перспективі ХХІ століття. К 80- летию проф. М. С. Кагана: Матеріали міжнародної наукової конференції. - Серія "Symposium". Вып. 12. - СПб.: Веб-кафедра філософської антропології, 2001. - С. 153. Цит. за: http://anthropology.ru/ru/texts/tishunina/syimpl2_32.html
37. Франко І. Адам Міцкевич в українській літературі / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50 т. – Т. 26. – К. : Наукова думка, 1980.- С. 384 – 390.
38. Франко І. Автобіографія, написана для лексикону Гердера / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50 т. – Т. 30. – К. : Наукова думка, 1981.- С. 657 – 690 .
39. Франко І. Відгуки грецької та латинської літератури в українському письменстві / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50 т. – Т. 17. – К. : Наукова думка, 1980.- С. 249 – 263.
40. Франко І. Відповідь критикові «Перебенді» / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50 т. – Т. 27. – К. : Наукова думка, 1980. – С. 308 – 311.
41. Франко І. До питання про перекази про Магомета у слов'ян / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50 т. – Т. 29. – К. : Наукова думка, 1981.- С. 122 – 148.
42. Франко І. Два образи в церкві Завалівській / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50 т. – Т. 26. – К. : Наукова думка, 1980.- С. 280 – 287.

43. Франко І. Думки профана на музикальні теми / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50 т. – Т. 36. – К. : Наукова думка, 1981.- С. 51 – 55.
44. Франко І. З останніх десятиліть ХІХ віку / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50 т. – Т. 41. – К. : Наукова думка, 1981. - С. 525 – 568.
45. Франко І. Із секретів поетичної творчості / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50 т. – Т. 31. – К. : Наукова думка, 1981. - С. 45 – 122.
46. Франко І. Інтернаціоналізм і націоналізм у сучасних літературах / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50 т. – Т. 31. – К. : Наукова думка, 1981. - С. 33 – 44.
47. Франко І. Музика... та й годі / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50 т. – Т. 28. – К. : Наукова думка, 1980. - С. 128 – 133 .
48. Франко І. Наш театр / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50 т. – Т. 28. – К. : Наукова думка, 1980. - С. 264 – 286 .
49. Франко І. Нові праці про Україну. А. А. Потебня «Объяснение малорусских и сродных песен», т. II; Н. П. Дашкевич. «Отзыв о сочинении Г. Петрова «Очерки истории украинской литературы ХІХ столетия» и др. / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50 т. – Т. 27. – К. : Наукова думка, 1980. – С. 187 – 195.
50. Франко І. Русько-український театр / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50 т. – Т. 33. – К. : Наукова думка, 1981. – С. 20 – 35.
51. Франко І. Слово про критику / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50 т. – Т. 30. – К. : Наукова думка, 1981.- С. 218 – 230.
52. Франко І. Старинна романсько-германська новела в устах руського народу / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50 т. – Т. 26. – К. : Наукова думка, 1980. – С. 266 – 279.
53. Франко І. Теорія і розвій історії літератури / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50 т. – Т. 40. – К. : Наукова думка, 1982. – С. 8 – 15.

54. Франко І. «Тополя» Т. Шевченка / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50 т. – Т. 28. – К. : Наукова думка, 1980. - С. 73 – 88.
55. Шляхова Н. М. Психологічні основи художності / Н. М. Шляхова // Проблеми сучасного літературознавства. – Одеса : “Маяк”, 1999. - №4. – С. 5 - 17.
56. Энциклопедия символизма: Живопись, графика и скульптура. Литература. Музыка / Жан Кассу, Пьер Брюнель, Франсис Клодон и др. - М.: Республика, 1998. - 300 с.